

О‘ЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASINING EKOLOGIYA SOHASIDAGI DAVLAT
SIYOSATI VA UNING ASOSIY YO‘NALISHLARI, O‘SIB KELAYOTGAN YOSH
AVLODDA EKOLOGIK MADANIYAT VA TARBIYANI SHAKLLANTIRISHNING
ASOSIY MEZONLARI

Абдурахмонов Тошмурод Дилмуроджон ўғли

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси 1-ўқув курси курсанти

Аннотация: *Мақолада бугунги кунда мамлакатимизда хавфсиз экологияни таъминлаш соҳасида олиб борилаётган тизимли ва исчил ишлар, экологик нормаларнинг миллий қонунчилик тизимидаги ўрни, бугунги кундаги хавфсиз экологияни таъминлашга доир давлат сиёсатининг муҳим йўналишлари, унинг истиқболли вазифалари ҳамда мазмун моҳияти ёритилган.*

Калит сўзлар: *Экологик сиёсат, экологик тарбия, экологик маданият. Давлат сиёсати, махсус ваколатли органлар, экологик жиноят, экологик жавобгарлик.*

**ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН В
ОБЛАСТИ ЭКОЛОГИИ И ЕЕ ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ, ОСНОВНЫЕ
КРИТЕРИИ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И
ВОСПИТАНИЯ ПОДРОСТКОВ**

Аннотация: *В статье описывается планомерная и активная работа в области обеспечения безопасной окружающей среды в нашей стране, роль экологических норм в национальной правовой системе, важные направления государственной политики по обеспечению безопасной окружающей среды на сегодняшний день, ее перспективные задачи и содержание.*

Ключевые слова: *Экологическая политика, экологическое образование, экологическая культура, политика, специально уполномоченные органы, экологическая преступность, экологическая ответственность.*

**THE STATE POLICY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN IN THE FIELD OF
ECOLOGY AND ITS MAIN DIRECTIONS, THE MAIN CRITERIA FOR THE
FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE AND EDUCATION IN THE YOUNG
GENERATION**

Abstract: *The article describes the systematic and active work in the field of ensuring a safe environment in our country, the role of environmental norms in the national legal system, the important directions of the state policy on ensuring a safe environment today, its prospective tasks and content.*

Key words: *Ecological policy, ecological education, ecological culture. State policy, special authorized bodies, environmental crime, environmental liability.*

Бугунги глобал-ўзгарувчан замонда инсон унинг табиатга бўлган таъсири кундан кунга ортиб бормоқда. Бу ўз навбатида жаҳонинг барча мамлакатлари амалга ошираётган сиёсатига таъсир этмасдан қолмайди.

Инсон ва табиат ўртасидаги алоқалар мураккаб ижтимоий зиддиятларга бой. Шунинг учун ҳам атроф табиий муҳитга бўлган муносабатда фуқароларнинг эҳтиёткор бўлишга мажбурлиги, унинг энг муҳим бурчлари қаторида табиатнинг инсон олдида эмас, балки инсоннинг табиат олдида маъсуллиги ва унинг бир бўлаги сифатида уни асраб-авайлаши ҳақидаги табиий қонуният ётади. Конституциямизнинг 50-моддасида ҳам **“Фуқаролар атроф табиий муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлишга мажбурдирлар”** деб белгиланган қоида инсон ва табиат ўртасидаги муносабатлар уйғун мувозанатда ривожланишини, экологик тизимлар ва табиат объектларининг муҳофаза қилинишини, фуқароларнинг қулай атроф муҳитга эга бўлиш ҳуқуқини таъминлашга қаратилганлигининг исботидир.

Инсон, унинг ҳар томонлама уйғун камол топиши ва фаровонлиги кўп жиҳатдан унинг табиатга нисбатан муносабати билан бўлиқ. Чунки минг йиллар давомида инсоният табиат қонуниятлари асосида яшаб, унга мослашиб, унинг неъматларидан баҳраманд бўлиб келмоқда. Ҳозрги кунда аксарият давлатлар ўзининг давлат сиёсатинг устувор йўналилиши сифатида хавфсиз экологик муҳитни яратиш ўзгарувчан табиатни ва унинг ресурсларидан оқилона фойдаланиш масаласини қўйган. Ўзбекистон Республикаси Марказий Осиёда барқарор ривожланиш ва давлатлар ўртасида хавфсиз экологик муҳитни яратиш борасидаги сиёсий, ижтимоий, иқтисодий, ҳуқуқий масалаларда ҳамкорлик ва унинг асосий йўналишларини белгилашга алоҳида этибор қаратмоқда.

Жумладан Марказий Осиё бўйича **минтақавий ҳамкорлик стратегиясини** ишлаб чиқиш, Марказий Осиёда экология, атроф-муҳитнинг ифлосланишини олдини олиш ва табиатни муҳофаза қилиш борасида ҳамкорликни янги босқичга олиб чиқиш масаласида давлатлар ўртасида кенг ҳамкорлик йўлга қўйилмоқда. Экология соҳасида давлат бошқарувини ташкил этиш ҳамда назоратини кучайтириш ва уни олиб бориш мустақил давлатимиз **экологик сиёсатининг** асосини ташкил этади.

Яқин истиқболга мўлжалланган Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-60-сон фармони билан тасдиқланган “Тараққиёт стратегияси”да ҳам республика ҳудудларида ўрмонлар майдонини кенгайтириш ва ўрмон фонди йерларидан самарали фойдаланиш масалаларида шунингдек ўрмон фонднинг тоғ ва тоғолди ҳудудлари плантатсияларини барпо қилиш борасида тизимли ишлар белгиланди. Ушбу стратегиянинг **80-мақсадида** ҳам экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш, шаҳар ва туманларда экологик аҳволни яхшилаш, “Яшил макон” умуммиллий лойиҳасини амалга ошириш вазифаси белгиланган. Бунга асосан “Яшил макон” умуммиллий лойиҳаси доирасида ҳар йил камида 200 миллион туп дарахт экиш. “Яшил макон” умуммиллий лойиҳаси ташаббусларига мос тарзда республиканинг 10 та ҳудудида аэриобиологик мониторинг тизимини йўлга қўйиш вазифаси қўйилди. Шунингдек

маиший чиқиндиларни йиғишни 100 фоизга, уларни қайта ишлаш даражасини 2026-йилга қадар 21 фоиздан 50 фоизга етказиш устувор вазифа сифатида белгиланди.

Ушбу стратегияга мувофиқ куйидаги асосий вазифалар бегиланди:

➤ Ҳозирги вақтда республика бўйича 51 та йер усти, табиий сув объектлари (дарёлар, кичик дарёлар ва табиий кўллар)нинг санитария-муҳофаза зоналари ва соҳил бўйи минтақаларини белгилаш ишларини амалга ошириш.

➤ Оролбўйида халқаро “Яшил иқлим” ва Глобал экологик жамғармаларнинг биохилма-хиллик, иқлим ўзгариши ва тупроқ емирилишининг олдини олишга қаратилган дастурлари асосида 300 миллион АҚШ доллари қийматидаги лойиҳаларни амалга ошириш.

➤ Оролбўйи минтақасида яшовчи аҳолини ижтимоий жиҳатдан кўллаб-қувватлашни янада кучайтириш масалалари шулар жумласидандир.

➤ Чўл ҳудудларида ўсимликларни кўпайтириш, ҳудудларда ҳимоя ўрмонзорлари барпо этиш орқали мамлакатизмизнинг экологик тизимини сақлаш ва мустаҳкамлаш.

➤ Суғориладиган ерларни эрозиядан ва мелиоратсия объектларини қум кўчишидан сақлаш учун ихота дарахтзорларини барпо этиш.

➤ Давлат ўрмон фонди ерларида ўрмонлардан фойдаланиш, ўрмон фондини кенгайтиришни тартибга солиш.

➤ Ўрмонларни қўриқлаш ва муҳофаза қилиш механизмининг тубдан қайта кўриб чиқиш.³

Бундан кўриниб турибдики яқин келажакда Ўзбекистонни экологик барқорор мамлакатга айлантириш, биологик хилма-хилликни таъминлаш, инсоният учун кафолатланган табиий иқлимий шароитни яратиш каби глобал вазифалар давлатимиз олдида аниқ мақсад сифатида белгиланган. Хар қандай давлат сиёсатининг унинг органлари ўз ваколатлари доирасидан келиб чиққан ҳолда амалга оширади. Ушбу соҳада давлат сиёсатининг бевосита унинг номидан Экология соҳасидаги ваколатли органлар бажаради. Бу органлар 2 турга яни:

1. Умумий ваколатли (Олий мажлис, Вазирлар маҳкамаси)

2. Махсус ваколатли органлар (Экология ва атроф-табиий муҳитни муҳофаза қилиш қўмитаси, Ички ишлар вазирлиги) бўлинади.⁷

Бу органлар ичида алоҳида функционал вазифаларга эга органлардан бири сифатида бевосита **Экология ва атроф-табиий муҳитни муҳофаза қилиш қўмитасининг** кўрсатиш мумкин. Унинг фаолияти 2019-йил 15-январдаги “**Ўзбекистон республикаси экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси тўғрисида**”ги низом билан тартибга солинади. Айнан шу низомга кўра экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси ушбу соҳадаги ягона давлат сиёсатининг амалга оширувчи давлат органи эканлиги қайт этилган.

Ушбу низомга мувофиқ давлат сиёсатининг амалга оширишда Давлат экология қўмитасининг асосий вазифалари сифатида куйдагилар белгиланган:

- атроф муҳитнинг қулай экологик ҳолатини, экологик тизимлар, табиий комплекслар ва объектларнинг муҳофаза қилинишини таъминлаш;
- чиқиндилар билан боғлиқ ишларни амалга оширишда қонунчиликка риоя этилиши юзасидан давлат назоратини олиб бориш, маиший чиқиндиларни йиғиш, ташиш, утилизация қилиш, қайта ишлаш ва кўмиш борасида давлат ва хусусий шерикчиликни фаол жалб қилган ҳолда тизимни ташкил этиш;
- атмосфера ҳавоси, ер ости бойликлари, сув, ўрмонлар, ҳайвонот ва ўсимлик дунёсини, муҳофаза этиладиган табиий ҳудудларни муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланишда қонунчиликка риоя этилиши юзасидан давлат экологик назоратини ўрнатиш;
- ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини асраш, улар турларининг хилма-хиллигини, табиий туркумлари яхлитлигини ва уларнинг яшаш муҳитини сақлаш, қайта тикланиши ва ривожланиши учун зарур шарт-шароитлар яратиш;
- экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш йўналишини «Коррупциясиз соҳа»га айлантириш, экологик тарбия, тарғибот ва таълим тизимини ташкил этиш, илмий-тадқиқот институтлари, олий таълим муассасалари фаолиятига кўмаклашиш;
- атроф муҳитни муҳофаза қилиш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш ҳамда чиқиндилар билан боғлиқ ишларни амалга ошириш соҳасидаги ҳуқуқбузарликлар бўйича профилактика ўтказиш;
- атроф муҳитни муҳофаза қилиш борасида жамоатчилик, фуқаролик жамияти институтлари билан ҳамкорликни таъминлаш, жамоатчилик назоратига услубий ёрдам кўрсатиш ва кўмаклашиш, фуқароларнинг қулай атроф муҳитга бўлган ҳуқуқларини таъминлаш.⁴

Ушбу органлар фаолияти қанчалик самарали ташкил этилса мамлакатимизнинг ушбу соҳадаги сиёсати ўз кўзланган самарасини беради. Ушбу соҳадаги махсус органлар ваколатларини қонундан четлашишларсиз ноқонуний аралашиларсиз фақат қонун нуқтаи назаридан амалга ошириш учун эса уларнинг фаолияти ташкил этувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тизимини ислоҳ қилиш ва уларнинг мустақил ваколатлари ҳажмини янада ошириш, фаолиятида очиклик ва шаффофликни таминаш зарурдир.

Шуни таъкидлаб ўтиш жоизки экологик сиёсатни асоси ва келажаги бевосита ўсиб келаётган ёш авлод билан чамбарчас боғлиқдир. Уларда юксак ахлоқий қарашларни, экологик онг ва маданиятни шакллантириш бугунги кунда долзарб масалалардан биридир. Ёшларда экологик маданиятни шакллантиришда экологик таълим-тарбиянинг ўрни катта аҳамиятга эга. Айнан ушбу соҳада ёшларнинг фаол фуқаролик позитсиясини мустаҳкамлаш, жамиятда дахлдорлик ҳиссини кучайтириш, атроф табиий муҳитга нисбатан экологик тарбияни шакллантиришда муҳим омилдир.

Экологик маданият - бу шахсларнинг ўз экологик билим ва онгига таяниб табиат, жамият, давлат миқёсида экологик-тартиб тамоиллар асосида ҳаракатланишидир.

Экологик тарбия-ижтмoий тарбиянинг бир қисми бўлиб унда шахсларда экологик билим ва кўникмалар берилади.

Экологик онг-бу шахсларда экологик билим ва кўникмаларни эгалланиши натижасида шаклланадиган ижтимоий онгнинг бир қисмидир.²

Ёшларни экологик билимларни шакиллантириш уларни атроф-табiiй муҳит, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, улардан оқилона фойдаланиш меъзонлари, уларни асраш ва улардан фойдаланиш қоидаларини бузиш учун жавобгарлик доирасини уларга етказиш келажакда содир этилиши мумкин бўлган экологик ҳуқуқбузарликларни олдини олиш учун ҳам муҳим кафолатдир.

Ёшларда экологик имунитетни шакиллантириш уларда экологик ҳуқуқбузарликларга қарши муросасиз қарашларни шакллантиришни бугун давр талаб қилмоқда. Ўзбекистон Республикасининг "Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида"ги қонуни ҳам ёшларнинг экологик маданиятини юксалтириш масаласини соғлом экологик миҳитни яратишда уларнинг экологик онгларини ва бу соҳдаги билим ва кўникмаларини ошириш заруратини ўртага ташлайди.

Тан олиш керак, бугун жамиятимиз ва давлатимизда, фуқароларимиз ўртасида экологик таълим тарбия даражаси паст. Бу эса ўз навбатида йилдан йилга экологик жиноятлар сонининг ошиб боришига замир яратиб бермоқда.

Қайд этилишича, ўтган 2021-йил мобайнида соҳага оид қонунчилик ҳужжатлари талабларини бузган 34 275 нафар шахс аниқланди. 32 млрд. сўм маъмурий жарима ва табиатга етказилган зарарлар ҳисобланиб, 16,3 млрд. сўм ундириб олинди. 1365 та ҳолат бўйича 15 млрд. сўм жарима ва табиатга етказилган зарарларни ундириш юзасидан тайёрланган материаллар ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига киритилди. 12 та ҳолат бўйича 1,6 млрд. сўмлик давволар юзасидан қонунбузарлик содир этган шахсларни жиноий жавобгарликка тортиш бўйича иш қўзғатилган.

Маълумот учун бугунги кунда мамлакатимизда экологик ҳуқуқбузарлик ва жиноятлар учун маъмурий, жиноий, интизомий, фуқаровий жавобгарлик белгиланган. (Ўзбекистон республикасининг **Жиноят кодекси 192-202 моддалар**, Ўзбекистон республикасининг **Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси 65-96 моддалар**). Лекин шуни айтиш жоизки жиноят ва ҳуқуқбузарликларга қарши фақат жазо қўллаш орқали курашиб бўлмайди. Энг аввало бундан жиноят ва ҳуқуқбузарликларга имкон яртаган оммиллар ва шароитлар билан курашмоқ даркор. Агар биз бундай қоидабузарликларни ўз вақтида аниқлайдиган ва бунга имкон яратган шароитларни бартараф этсак ўйлайманки ўз қўзланган мақсадимизга эришамиз.

Экологик жиноят-бу шахсларнинг экологик нормалар билан кўриқланадиган экологик объектларга реал тажовуз қилиш ёки шундай хавфни келтириб чиқарадиган ҳаркат ва ҳаракатсизликдир.²

Экологик жавобгарлик-қонунда белгиланган экологик ҳуқуқбузарликни содир этган шахсга нисбатан давлат томонидан қўриладиган жавобгарликнинг туридир.²

Ёшларимизда қонунларга ҳурмат руҳи шаклланиши, экологик таълим-тарбияни самарали йўлга қўйилиши, экологик онг ва маданиятни юксак даражада шаклланиши экологик тараққиётнинг асосидир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси конситутсияси
2. Ўзбекистон Республикаси Юридик энсклопедияси
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-60-сон фармони билан тасдиқланган “Тараққиёт стратегияси”
4. “Ўзбекистон республикаси экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси тўғрисида” низом
5. Ўзбекистон Республикасининг “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида” қонуни 2016 йил 14 сентябрь
- 6 “Жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш тизимини тубдан такомиллаштириш” тўғрисида президент фармони 2019 йил 9 январь
7. Конситутсиявий ҳуқуқ Дарслик Ў.Х.Мухамедов, Н.П.Азизов, Б.А.Саидов ва бошқалар. Т: ИИВ Академия 2021
8. Экология ҳуқуқи Дарслик Тошкент ТДЮ, 2019